

Drept penal. Partea generală II

SUPPORT CURS 2021

An universitar: 2020 – 2021

Capitolul XIII	4
MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	4
§ 1. Aspecte generale	4
§ 2. Obligarea la tratament medical (art. 109 C.pen.)	4
§ 3. Internarea medicală (art. 110 C.pen.)	4
§ 4. Interzicerea unei funcții sau profesii (art. 111 C.pen.)	5
§ 5. Confiscarea specială (art. 112 C.pen.).....	5
§ 6. Confiscarea extinsă (art. 112 ¹ C.pen.).....	7
Capitolul XIV	10
MINORITATEA	10
§ 1. Aspecte introductive	10
§ 2. Măsurile educative neprivative de libertate	10
2.1. Stagiul de formare civică	10
2.2. Supravegherea	11
2.3. Consemnarea la sfârșit de săptămână.....	11
2.4. Asistarea zilnică	11
2.5. Obligații pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate	12
§ 3. Măsurile educative privative de libertate	12
3.1. Internarea într-un centru educativ (art. 124 C.pen.).....	12
3.2. Internarea într-un centru de detenție (art. 125 C.pen.).....	13
§ 4. Tratamentul sancționator al pluralității de infracțiuni în cazul minorului	13
§ 5. Cauzele de atenuare și de agravare la minori	14
§ 6. Alte particularități ale regimului sancționator al minorilor	15
Capitolul XV	16
CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ	16
§ 1. Amnistia (art. 152 C.pen.)	16
1.1. Definiție	16
1.2. Clasificare.....	16
1.3. Efectele amnistiei	16
1.4. Limitele amnistiei	17
§ 2. Prescripția răspunderii penale (art. 153 - 156 C.pen.)	18
2.1. Noțiune	18
2.2. Termene de prescripție	19
2.3. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale	20
2.3. Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale	21
2.4. Prescripția specială	21
§ 3. Lipsa sau retragerea plângerii prelabile (art. 157 - 158 C.pen.).....	22
3.1. Lipsa plângerii prelabile. Excepții.....	22
3.2. Solidaritatea activă și pasivă.....	22
3.3. Retragerea plângerii.....	23
§ 4. Împăcarea (art. 159 C.pen.)	23
4.1. Definiție	23
4.2. Condiții	24

Capitolul XVI	26
CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI	26
§ 1. Grațierea (art. 160 C.pen.)	26
1.1. Definiție și clasificare	26
1.2. Efectele grațierii	26
1.3. Limitele grațierii	27
§ 2. Prescripția executării pedepsei (art. 161-164 C.pen.)	28
Capitolul XVII	30
CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE CONDAMNĂRII. REABILITAREA	30
§ 1. Definiție, efecte și modalități	30
§ 2. Reabilitarea de drept	30
§ 3. Reabilitarea judecătorească	31

Capitolul XIII

MĂSURILE DE SIGURANȚĂ

§ 1. Aspecte generale

Măsurile de siguranță se dispun în scopul înlăturării unei stări de pericol, relevantă de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală nejustificate, stare care ar putea conduce în viitor la comiterea altor asemenea fapte. Acestea fac parte din categoria sancțiunilor de drept penal, având un scop diferit față de pedepse (caracterul coercitiv este subsidiar în acest caz, fiind pus accentul pe caracterul preventiv).

Sfera măsurilor de siguranță s-a redus în Codul penal actual, în comparație cu reglementarea anterioară, datorită faptului că unele dintre măsurile de siguranță prevăzute anterior au fost transferate, cu unele modificări, în categoria pedepselor complementare. Este vorba despre interzicerea de a se afla în anumite localități, expulzarea și interzicerea de a reveni în locuința familiei.

§ 2. Obligarea la tratament medical (art. 109 C.pen.)

Obligarea la tratament medical este o măsură de siguranță ce se dispune, facultativ¹, dacă făptuitorul, din cauza unei boli, inclusiv cea provocată de consumul cronic de alcool sau alte substanțe psihoactive, stupefiante sau alte asemenea substanțe, prezintă pericol pentru societate. Starea de pericol trebuie probată de organele de urmărire penală.

Măsura se dispune pe perioadă nedeterminată, până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlătore starea de pericol, indiferent dacă s-a aplicat și o pedeapsă sau nu. În caz de nerespectare (neprezentare sau sustragere de la tratament), măsura se înlocuiește cu internarea medicală.

În cuprinsul Codului penal actual nu mai este reluată dispoziția privind dispunerea provizorie a măsurii în cursul procesului, deoarece aceasta din urmă este o măsură procesuală și își va găsi reglementarea în Codul de procedură penală.

§ 3. Internarea medicală (art. 110 C.pen.)

Internarea medicală se dispune când făptuitorul este bolnav psihic, consumator cronic de substanțe psihoactive sau suferă de o boală infecto-contagioasă și prezintă pericol pentru societate. Internarea medicală este întotdeauna facultativă și starea de pericol trebuie probată de organele de urmărire penală.

Este o măsură privativă de libertate și se dispune de asemenea pe o perioadă nedeterminată, până la însănătoșire. În cazul în care starea celui internat se ameliorează, ea poate fi înlocuită cu obligarea la tratament medical.

Sustragerea de la executarea măsurii constituie infracțiune de sine-stătătoare – neexecutarea sancțiunilor penale (art. 288 C.pen.).

¹ Cu titlu excepțional, obligarea la tratament medical este obligatorie în cazul săvârșirii infracțiunii de contaminare venerică și transmiterea sindromului imuno-deficitar dobândit, prevăzută de art. 309 C. pen.

§ 4. Interzicerea unei funcții sau profesii (art. 111 C.pen.)

Reglementarea actuală nu diferă de reglementarea din Codul penal din 1969, măsura vizând interdicția exercitării unei funcții, profesii, meserii sau a desfășurării unei alte activități și se dispune datorită incapacității, nepregătirii sau altor cauze care îl fac impropriu pentru exercitarea acestora.

Spre deosebire de pedeapsa complementară cu conținut similar, în acest caz nu este vorba de o exercitare abuzivă a funcției sau profesiei. Ca atare, autorul exercită funcția sau profesia cu bună-credință, dar este inapt sau nepregătit pentru exercitarea ei și din această cauză a comis o faptă tipică (spre exemplu, un conducător auto are grave deficiențe de vedere și astfel comite un accident rutier soldat cu moartea unei persoane).

Aplicarea măsurii de siguranță este facultativă. Aceasta se dispune pe o perioadă nedeterminată, dar se poate revoca după cel puțin un an de la dispunere, dacă au dispărut cauzele care au determinat aplicarea ei. Dacă cererea de revocare este respinsă, o nouă cerere va putea fi formulată doar după trecerea a încă unui an.

Nerespectarea interdicției constituie infracțiune de sine-stătătoare – neexecutarea sancțiunilor penale (art. 288 C.pen.).

§ 5. Confiscarea specială (art. 112 C.pen.)

Este o măsură de siguranță cu caracter patrimonial, constând în confiscarea unor bunuri determinate, aflate în legătură cu fapta penală comisă. Fac obiectul confiscării următoarele categorii de bunuri:

a) bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;

Este vorba de bunuri care nu existau anterior comiterii faptei sau existau într-o altă formă. Spre exemplu, moneda contrafăcută, băuturile alcoolice produse ilegal etc.

b) bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor.

Pentru a se putea dispune confiscarea este necesar ca următoarele condiții să fie îndeplinite:

- ◆ *fapta comisă să aibă la bază un element intențional;*
- ◆ *bunul să se afle în proprietatea făptuitorului la data comiterii faptei.* Nu este necesar să fie al autorului, el poate fi și al complicelui, care l-a pus la dispoziția autorului. Dacă făptuitorul a înstrăinat bunurile, acestea se vor confisca de la terțul dobânditor numai dacă acesta era de rea-credință, iar în sarcina lui se poate reține cel puțin comiterea unei fapte prevăzute de legea penală și nejustificate (de exemplu, tănuire sau favorizare). Dacă terțul a fost de bună credință, se va confisca de la făptuitor prețul bunului.
- ◆ *bunul să fi fost folosit sau destinat a fi folosit la comiterea faptei* - arma cu care a fost ucisă victima, imprimanta cu care au fost confecționate biletele contrafăcute etc.
- ◆ *fapta să nu fi fost săvârșită prin presă.*

Măsura confiscării suferă și o importantă restricție, în domeniul faptelor săvârșite prin presă. În cazul libertății de exprimare, consacrate expres de art. 30 alin. (1) Constituție și art. 10 par. 1 Convenția Europeană a Drepturilor Omului, există și anumite limitări, prevăzute de art. 30 alin. (6)-(8) din Constituție, respectiv art. 10 par. 2, precum și de unele norme penale. În cazul încălcării limitelor prevăzute de lege, răspunderea civilă, contravențională și penală poate fi atrasă. Totuși, aplicarea măsurii confiscării bunurilor ce au folosit la săvârșirea acestor fapte - evident, mijloacele de suport tehnic audio-vizual, de transmitere a datelor sau de imprimare - ar reprezenta o atingere nejustificată a

dreptului la informație. Sancționarea individului care a comis respectiva faptă - și, de acum, chiar a persoanei juridice, dacă sunt întrunite condițiile legale - reprezintă o protecție suficientă a intereselor persoanei și a societății în ansamblul său, nefiind necesară măsura de siguranță a confiscării, ce pare nejustificată și oricum disproportționată în aceste cazuri, din perspectiva bunurilor supuse confiscării.

- c) *bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;*

Este o ipoteză de confiscare nouă, care nu are corespondent în reglementarea anterioară. Fac obiectul confiscării pe acest temei, spre exemplu, vehiculele care au fost folosite la transportul bunurilor provenite dintr-o faptă prevăzută de legea penală. Pentru a se dispune confiscarea, este necesar ca bunurile să fi fost efectiv folosite imediat după săvârșirea faptei. La fel ca în cazul anterior, confiscarea nu este posibilă pe acest temei pentru bunurile deținute în proprietate de un terț de bună credință.

- d) *bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor;*

Se include în această categorie, spre exemplu, o sumă de bani dată unei persoane pentru a comite un omor. Această ipoteză vizează doar confiscarea bunurilor remise efectiv (și nu doar promise) în vederea determinării săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală sau ca recompensă. Dacă prin fapta comisă se obțin alte bunuri, confiscarea va opera în funcție de tipul de bun obținut.

- e) *bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia;*

Sunt în discuție bunuri care existau și anterior comiterii faptei în aceeași formă, dar care și-au schimbat situația de fapt (spre exemplu, bunurile sustrase). Aceste bunuri se confiscă numai în măsura în care nu servesc la despăgubirea persoanei vătămate. Dacă făptuitorul a fost obligat la o despăgubire în favoarea persoanei vătămate, se va confisca numai ceea ce excede plății făcute în favoarea acesteia.

Atunci când infractorul a înstrăinat bunurile unui cumpărător rămas neidentificat, se va confisca suma încasată efectiv ca preț și nu valoarea de piață a bunului.

Dacă terțul cumpărător este identificat, se va confisca bunul sau suma de bani în funcție de buna sau rea credință a acestuia.

- f) *bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală.*

Este vorba de bunuri a căror deținere nu este autorizată de lege, sau de bunuri deținute în alte condiții decât cele autorizate (spre exemplu, arme, substanțe stupefiante, substanțe explozive). Este important de precizat că doar bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală sunt vizate. În ipoteza interdicției deținerii bunului de către legea civilă ori contravențională, confiscarea nu va putea opera.

Așa cum se poate observa, Codul penal nu mai reia o ipoteză de confiscare introdusă în art. 118 C.pen. 1969 în urma modificării prin Legea nr. 278/2006. Este vorba despre *confiscarea bunurilor produse, modificate sau adaptate în scopul săvârșirii unei infracțiuni, dacă au fost utilizate la comiterea acesteia și dacă sunt ale infractorului*. Aceste bunuri intră, însă, oricum sub incidența textului lit. b), fiind bunuri folosite sau destinate a fi folosite la comiterea faptei prevăzute de legea penală.

Limitarea confiscării în ipoteza existenței unei disproporții între valoarea bunurilor supuse confiscării și natura și gravitatea faptei, este prevăzută în art. 112 alin. (2) C.pen., care prevede că în acest caz se dispune confiscarea în parte, prin echivalent bănesc, ținând seama de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce și de contribuția bunului la aceasta. Limitarea operează în privința bunurilor prevăzute la lit. b), respectiv la ipoteza nou-introdusă la lit. c).

Rămân, însă, confiscabile în întregime bunurile produse, modificate sau adaptate în scopul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală.

Potrivit art. 112 alin. (6) C.pen., se confiscă, de asemenea, bunurile și banii obținuți din exploatarea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea, cu excepția bunurilor prevăzute în alin. (1) lit. b) și c). Spre exemplu, nu se vor confisca sumele de bani încasate din activitatea de taximetrie exercitată legal ulterior săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală de către inculpat, acesta folosindu-se de autoturismul personal pentru comiterea faptei.

În Codul penal actual nu mai există limitarea instituită prin Legea nr. 278/2006 în cuprinsul Codului penal din 1969, privind posibilitatea instanței de a nu dispune confiscarea bunurilor care fac parte din mijloacele de existență, de trebuință zilnică ori de exercitare a profesiei persoanei în cauză, chiar dacă s-ar încadra în categoria de bunuri confiscabile. Actualmente, și aceste bunuri – în măsura în care sunt subsumate unei categorii sau alta – vor face obiectul confiscării.

§ 6. Confiscarea extinsă (art. 112¹ C.pen.)

Legea nr. 63/2012 a introdus în Codul penal, anterior intrării sale în vigoare, o nouă măsură de siguranță, în cadrul art. 112¹ C. pen., și anume, *confiscarea extinsă*. Fiind inclusă în categoria măsurilor de siguranță, confiscarea extinsă trebuie să satisfacă toate condițiile generale de dispunere a unei asemenea măsuri, precum și unele specifice, reglementate în cadrul art. 112¹ C. pen., pe care le vom analiza pe scurt în cele ce urmează.

a) Comiterea unei infracțiuni

Deși potrivit art. 107 alin. (2) C. pen., pentru aplicarea unei măsuri de siguranță, în general, este suficient să se comită o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată, în cazul confiscării extinse este necesar ca fapta comisă să constituie o infracțiune, pentru care s-a pronunțat o hotărâre de condamnare. Măsura poate fi aplicată și persoanelor care au comis infracțiuni în minorat, prin hotărârea prin care li se aplică măsuri educative (privative sau neprivative de libertate).

b) Existența unei stări de pericol

Ca orice măsură de siguranță și confiscarea extinsă este menită să înlăture o stare de pericol, care ar putea conduce la comiterea de noi fapte prevăzute de legea penală. Păstrarea profiturilor obținute din săvârșirea de infracțiuni în posesia făptuitorilor reprezintă un îndemn la comiterea unor noi astfel de fapte pe viitor, motiv pentru care se impune confiscarea acestora.

c) Natura și gravitatea infracțiunii săvârșite

Spre deosebire de confiscarea specială, confiscarea extinsă nu cunoaște o aplicabilitate generală, domeniul său de incidență fiind limitat la condițiile enumerate în art. 112¹ alin. (1) C. pen.

În determinarea sferei de aplicare a confiscării extinse, în forma inițială a textului, legiuitorul român a utilizat o tehnică discutabilă, impunând trei condiții cumulative. Astfel, trebuia verificat ca infracțiunea comisă să se găsească în lista exhaustivă de la art. 112¹ alin. (1) C. pen., mai apoi dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă este închisoarea de 4 ani sau mai mare, iar în final dacă infracțiunea era susceptibilă să îi procure inculpatului un folos material.

Prin Legea nr. 228/2020 a fost modificată instituția confiscării extinse, renunțându-se la prevederea unei liste exhaustive de infracțiuni. Actualmente, din perspectiva condiției analizate, măsura este dispusă dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă este închisoarea de cel puțin 4 ani, iar infracțiunea este susceptibilă să procure un folos material inculpatului. Dacă prima condiție presupune o apreciere *in abstracto*, cea de-a doua se analizează la cazul concret. Astfel, va fi necesar ca instanța să constate că fapta concret comisă de inculpat, pentru care se pronunță hotărârea de condamnare, are aptitudinea de a produce un folos patrimonial.

d) Dobândirea de către condamnat a unor bunuri în valoare mai mare decât veniturile sale licite, într-o perioadă de 5 ani înainte, și, dacă este cazul, după momentul săvârșirii infracțiunii, până la data emiterii actului de sesizare a instanței

Confiscarea extinsă are ca obiectiv declarat deposedarea condamnatului de bunurile a căror valoare excedează nivelul veniturilor sale licite, dobândite în perioada luată în considerare. Câteva precizări se impun în legătură cu sfera acestor bunuri.

În primul rând, vor fi avute în vedere toate bunurile mobile și imobile obținute în intervalul de timp mai sus amintit.

În al doilea rând, în evaluarea masei bunurilor dobândite, nu vor fi avute în vedere bunurile produse sau dobândite prin comiterea infracțiunii pentru care s-a pronunțat condamnarea, bunuri pentru care s-a dispus confiscarea specială sau, după caz, restituirea în favoarea părții civile.

În al treilea rând, așa cum arată art. 112¹ alin. (3) C. pen., urmează a fi avută în vedere și valoarea bunurilor transferate de către persoana condamnată sau de un terț unui membru de familie sau persoanelor juridice asupra cărora persoana condamnată deține controlul. Nu are importanță dacă transferul s-a făcut cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, însă atunci când transferul s-a făcut cu titlu oneros, la categoria bunuri dobândite se va contabiliza doar valoarea bunurilor respective, nu și sumele sau bunurile primite în schimbul lor. De asemenea, stabilirea valorii bunurilor se face prin raportare la momentul dobândirii acestora.

În al patrulea rând, raportându-ne la intervalul de timp menționat în textul de lege, acesta face referire la *o perioadă de 5 ani înainte și, dacă este cazul, după momentul săvârșirii infracțiunii, până la data emiterii actului de sesizare a instanței*. Alegerea legiuitorului este una discutabilă, deoarece în calculul termenului de 5 ani va intra inevitabil toată durata urmăririi penale, ce se finalizează prin sesizarea instanței. Cu alte cuvinte, se va include o perioadă (mai lungă sau mai scurtă), în care este mai mult decât probabil că autorul nu va continua comiterea actelor de natura celor ce i-au atras învinuirea și, implicit, să mai obțină beneficii de pe urma lor.

Observație: din perspectiva aplicării în timp a legii penale mai favorabile, Curtea Constituțională a arătat în decizia nr. 11/2015 că dispozițiile art. 112¹ alin. (2) lit. a) din Codul penal sunt constituționale în măsura în care confiscarea extinsă nu se aplică asupra bunurilor dobândite înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

Precizăm că anterior Legii nr. 228/2020, art. 112¹ C.pen. impunea drept condiție existența unei diferențe *vădite* între valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată și, respectiv, veniturile sale licite. Chiar ulterior înlăturării sintagmei „vădit”, credem că amploarea diferenței va constitui un criteriu de apreciere avut în vedere de instanță în raport de condiția următoare.

e) Convingerea instanței că bunurile respective provin din activități infracționale

Ca o ultimă condiție cumulativă, textul de lege prevede faptul că instanța trebuie să fie convinsă că bunurile provin din activități infracționale. În consecința caracterului judecătoresc al prezumției simple, instanța nu va putea să își fundamenteze convingerea exclusiv în raport de comiterea infracțiunii și respectiv de disproporția între valoarea bunurilor și veniturile licite. Astfel, va trebui să

se identifice elemente suplimentare în starea de fapt, care să susțină convingerea că bunurile supuse confiscării provin din activități infracționale, elemente ce vor trebui să se găsească în considerentele hotărârii de condamnare.

Prin Legea nr. 228/2020 a fost modificată și această condiție. Dacă în forma inițială a textului era necesară convingerea instanței că bunurile respective provin din activități *de aceeași natură*, actualmente nu mai este precizat criteriul similitudinii. Cu alte cuvinte, nu mai interesează natura infracțiunilor identificate în trecut ca fiind relevante, putând diferi față de infracțiunea pentru care s-a dispus condamnarea.

Sub rezerva întrunirii în mod cumulativ a tuturor acestor condiții, instanța va dispune măsura confiscării extinse, fără însă a putea depăși valoarea bunurilor dobândite în intervalul de timp amintit, care excedează nivelului veniturilor licite ale persoanei condamnate.

La final, atragem atenția asupra prevederilor art. 112¹ alin. (2) teza finală C.pen. Potrivit textului de lege (nou-introdus, urmare a modificărilor aduse de Legea nr. 228/2020), „confiscarea extinsă poate fi dispusă și asupra bunurilor transferate către terți, dacă aceștia știau sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului a fost evitarea confiscării”. Această prevedere reprezintă, potrivit voinței declarate a legiuitorului, transpunerea în dreptul intern a prevederilor art. 6 din Directiva 2014/42, ce instituie în sarcina statelor membre necesitatea reglementării în dreptul intern a confiscării direct de la terți.

Trecând de întârzierile în transpunere (Directiva având un termen limită de transpunere în octombrie 2016) și de formele avansate în timp privind forma confiscării de la terți, soluția aleasă este una mai mult decât nefericită.

Astfel, analizând și Preambulul Directivei, observăm că era lăsat la latitudinea statelor membre modul în care vor defini confiscarea aplicată terților – măsură accesorie ori alternativă confiscării directe, conform specificului legislației naționale (pct. 22) – scopul fiind însă reglementarea posibilității confiscării direct de la terți.

Astfel, potrivit art. 6 la care am făcut referire, era necesar să fie reglementat un instrument care să permită confiscarea *direct* de la terțe persoane, în măsura în care acestea au dobândit bunurile de la persoane suspecte sau acuzate de comiterea unor infracțiuni și s-a făcut dovada că acești terți au știut sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului sau al achiziționării era exact evitarea măsurii confiscării (în sprijinul formării acestei concluzii, Directiva trimite la evaluarea unor elemente de fapt și circumstanțe concrete, inclusiv a faptului că transferul sau dobândirea a avut loc în mod gratuit sau în schimbul unei sume de bani semnificativ mai reduse decât valoarea de piață a bunurilor).

Însă, fără a modifica prevederile art. 107 C.pen. privind condițiile generale de dispunere a măsurilor de siguranță – care impun săvârșirea unei fapte tipice și nejustificate – credem că textul nu va putea fi aplicat în cazul terților. De asemenea, observăm că posibilitatea confiscării de la terți a fost legată indisolubil de către legiuitor de confiscarea extinsă, când în realitate Directiva nu o limita la aceasta.

Soluția legislativă ar fi trebuit să constea, credem noi, în reglementarea de sine-stătătoare a instituției confiscării de la terți, fie ulterior modificării condițiilor generale de dispunere a măsurilor de siguranță, fie reglementând-o distinct, iar nu ca o măsură de siguranță.

Capitolul XIV MINORITATEA

§ 1. Aspecte introductive

Conform art. 113 C.pen., minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal, numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, iar minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.

Reglementarea regimului sancționator al minorității este una din materiile care au suferit cele mai mari transformări în Codul penal actual.

Conform reglementării actuale, se renunță complet la pedepse în cazul minorilor, instituindu-se un sistem sancționator bazat exclusiv pe măsuri educative.

Astfel, potrivit art. 114 C.pen., față de minorul care răspunde penal se ia, de regulă, o măsură educativă neprivativă de libertate.

Prin excepție, față de minor se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri:

- a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;
- b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Alegerea măsurii educative care urmează să fie luată față de minor se face în condițiile menționate, ținând seama de criteriile generale de individualizare prevăzute la art. 74 C.pen.

În opinia noastră, soluția procesuală prin care instanța aplică minorului o măsură educativă (privativă sau neprivativă de libertate) este una de condamnare.

Măsurile educative privative sau neprivative de libertate se vor dispune și în cazul în care, la data pronunțării hotărârii judecătorești, infractorul împlinise vârsta de 18 ani, întrucât ceea ce prezintă importanță pentru aplicarea regimului sancționator este data comiterii infracțiunii.

În cazul infracțiunilor cu durată de consumare (continue, continue, de obicei) nu va fi avută în vedere, neavând relevanță penală, activitatea infracțională anterioară vârstei de 14 ani (sau 16 ani, în cazul în care se concluzionează că minorul nu avea discernământ). Dacă aceste infracțiuni s-au consumat înainte de majorat și s-au epuizat după acest moment se va aplica regimul majorilor.

Pe de altă parte, în cazul infracțiunii progresive, nu se va angaja răspunderea penală dacă la data consumării minorul nu avea capacitate penală (anterior vârstei de 14 ani, respectiv 16 ani în cazul în care se concluzionează că minorul nu avea discernământ), chiar dacă epuizarea se produce după ce minorul a atins vârsta de la care răspunde penal. Dacă infracțiunea progresivă se consumă înainte de majorat, epuizându-se după acest moment, se va aplica regimul răspunderii penale a minorilor.

§ 2. Măsurile educative neprivative de libertate

Sunt sancțiuni de drept penal care se aplică minorilor care au comis o infracțiune a cărei gravitate nu necesită privarea de libertate. Acestea sunt: *stagiul de formare civică; supravegherea; consemnarea la sfârșit de săptămână; asistarea zilnică.*

2.1. Stagiul de formare civică

Potrivit art. 117 C.pen., stagiul de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la

care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.

Programul trebuie ales pe cât posibil în raport de natura infracțiunii comise.

2.2. Supravegherea

Măsura educativă a supravegherii constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare al acestuia.

Măsura se apropie de conținutul măsurii educative a libertății supravegheate, prevăzută anterior de art. 103 C.pen. 1969, având însă o durată mai redusă, dar valențe educative mai pronunțate prin implicarea serviciului de probațiune.

Supravegherea și îndrumarea minorului se realizează de părinții acestuia (naturali sau adoptivi) sau de tutore. Dacă aceștia nu pot asigura supravegherea în condiții satisfăcătoare, instanța dispune încredințarea supravegherii minorului, pe același interval de timp, unei persoane de încredere, de preferință unei rude mai apropiate a minorului, la cererea acesteia. Controlul executării măsurii educative a supravegherii și controlul îndeplinirii atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea se realizează de către consilierul de probațiune.

2.3. Consemnarea la sfârșit de săptămână

Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.

Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână are ca obiectiv evitarea contactului minorului cu anumite persoane sau a prezenței acestuia în anumite locuri care să îl predispună pe minor la manifestarea unui comportament infracțional.

Interdicția impusă minorului de a părăsi locuința operează începând cu ora 0,00 a zilei de sâmbătă și până la ora 24,00 a zilei de duminică. Măsura educativă se execută, de regulă, pe durata unor sfârșituri de săptămână consecutive, sub supravegherea persoanei majore cu care locuiește minorul ori a altei persoane majore desemnate de instanța de judecată. Controlul executării măsurii educative a consemnării la sfârșit de săptămână și controlul îndeplinirii atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea se realizează de către consilierul de probațiune.

2.4. Asistarea zilnică

Măsura educativă a asistării zilnice, dispusă pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului.

Programul va ține cont de nevoile identificate ale minorului, de situația sa socială și, după caz, profesională și de obligațiile și interdicțiile impuse acestuia pe perioada executării măsurii. Programul are în vedere dezvoltarea armonioasă a personalității minorului, prin implicarea acestuia în activități ce presupun relaționare socială, organizarea modului de petrecere a timpului liber și valorificarea aptitudinilor sale.

Măsura se deosebește de *supraveghere* deoarece presupune o implicare activă în programul zilnic al minorului, în vreme ce supravegherea nu presupune decât o monitorizare din exterior a conduitei acestuia.

2.5. *Obligații pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate*

Trebuie menționat că, potrivit art. 121 C.pen., pe durata executării oricăreia dintre măsurile educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre următoarele obligații:

- a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;
- b) să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;
- c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;
- d) să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;
- e) să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;
- f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Ca expresie a caracterului flexibil al procesului de supraveghere, obligațiile de mai sus pot fi modificate, fie în sensul sporirii, fie în sensul diminuării condițiilor deja existente. Astfel, art. 122 alin. (1) C.pen. prevede că dacă, pe parcursul supravegherii, au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse mai mari de îndreptare.

Alin. (2) stipulează că instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

În fine, în cazul în care minorul nu execută cu rea-credință măsura educativă în condițiile impuse de instanță sau nu respectă obligațiile impuse, se poate dispune fie *prelungirea duratei măsurii*, fără a depăși maximul prevăzut de lege, fie *înlocuirea măsurii cu o altă măsură mai severă*, putându-se ajunge în final la o măsură privativă de libertate [art. 123 alin. (1), (2) C.pen.]. Soluția este similară și în ipoteza în care minorul aflat în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior [art. 123 alin. (3) C.pen.].

§ 3. *Măsurile educative privative de libertate*

Noul Cod penal reglementează două măsuri educative privative de libertate: *internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție*.

Sustragerea de la executarea unei măsuri privative de libertate, prin părăsirea fără drept a centrului educativ sau de detenție ori prin neprezentarea după expirarea perioadei în care s-a aflat legal în stare de libertate constituie infracțiunea de neexecutare a sancțiunilor penale, prevăzută de art. 288 alin. (2) C. pen.

Trebuie menționat că, potrivit art. 134 alin. (2) C. pen., când la data pronunțării hotărârii prin care s-a luat o măsură educativă privativă de libertate, infractorul a împlinit vârsta de 18 ani, instanța, ținând seama de posibilitățile sale de îndreptare, de vârsta acestuia, precum și de celelalte criterii generale de individualizare a sancțiunilor, poate dispune executarea măsurii educative într-un penitenciar.

3.1. *Internarea într-un centru educativ (art. 124 C.pen.)*

Măsura educativă a internării într-un centru educativ constă în internarea minorului, pe o perioadă cuprinsă între unu și 3 ani, într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială.

În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune:

- a) înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;
- b) liberarea din centrul educativ, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

Odată cu înlocuirea sau liberarea instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 până la împlinirea duratei măsurii internării.

În măsura în care minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ.

Instanța poate dispune prelungirea duratei măsurii, fără a depăși maximul prevăzut de lege, sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenție atunci când:

- a) în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior²;
- b) după înlocuirea cu asistarea zilnică persoana comite o nouă infracțiune înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

Dacă în cursul executării măsurii educative persoana internată, care a împlinit vârsta de 18 ani, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate, instanța poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar (art. 126 C.pen.).

3.2. Internarea într-un centru de detenție (art. 125 C.pen.)

Măsura educativă a internării într-un centru de detenție constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale.

Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani.

Această măsură nu are corespondent printre măsurile educative reglementate de Codul penal din 1969, ea fiind aplicabilă în ipotezele în care potrivit vechii reglementări s-ar fi aplicat pedepse privative de libertate.

Regimul acestei măsuri este similar, sub aspectul înlocuirii, liberării sau prelungirii, cu cel prevăzut pentru internarea în centrul educativ. Și în acest caz instanța poate dispune continuarea executării măsurii într-un penitenciar după împlinirea vârstei de 18 ani, atunci când în cursul executării persoana are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate (art. 126 C.pen.).

§ 4. Tratamentul sancționator al pluralității de infracțiuni în cazul minorului

Potrivit art. 129 C.pen., *în caz de concurs de infracțiuni săvârșite în timpul minorității se stabilește și se ia o singură măsură educativă pentru toate faptele, în condițiile art. 114, ținând seama de criteriile generale de individualizare a sancțiunilor.*

² În legătură cu această ipoteză, instanța supremă, prin HP nr. 17/2020 pronunțată în dezlegarea unor chestiuni de drept, a stabilit că „în aplicarea dispozițiilor art. 124 alin. (3) din Codul penal, în cazul înlocuirii măsurii educative a internării într-un centru educativ cu măsura internării într-un centru de detenție, fiind incidentă ipoteza concursului de infracțiuni, se scade din durata măsurii educative a internării într-un centru de detenție perioada executării măsurii educative a internării într-un centru educativ”.

Pe marginea acestui text, instanța supremă a decis prin HP nr. 2/2016 că „(...) în ipoteza infracțiunilor concurente săvârșite în timpul minorității, judecate separat, durata măsurii educative neprivative de libertate, dispusă pentru o infracțiune concurentă și executată, nu se scade din durata măsurii educative neprivative sau privative de libertate, dar va fi avută în vedere la alegerea și stabilirea sancțiunii conform art. 129 alin. (1) din Codul penal.”

În cazul săvârșirii a două infracțiuni, dintre care una în timpul minorității și una după majorat, pentru infracțiunea comisă în timpul minorității se ia o măsură educativă, iar pentru infracțiunea săvârșită după majorat se stabilește o pedeapsă, după care:

- a) dacă măsura educativă este neprivativă de libertate, se execută numai pedeapsa;
- b) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală *cu cel puțin* o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat. Din pedeapsa astfel obținută se scade ceea ce s-a executat din momentul săvârșirii infracțiunii comise după majorat până la data judecării. Pedeapsa astfel aplicată nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei sau al suspendării executării sub supraveghere.

Prin decizia nr. 601/2018, Curtea Constituțională a constatat că „sintagma «cel puțin» din cuprinsul dispozițiilor art. 129 alin. (2) lit. b) din Codul penal este neconstituțională”. Prin urmare, ulterior acestei decizii, textul se va aplica – până la intervenția expresă a legiuitorului – prin omiterea sintagmei din cuprinsul textului de lege. Așadar, majorarea va fi egală cu o pătrime din durata măsurii educative ori restului rămas neexecutat din aceasta.

- c) dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită după majorat este detențiunea pe viață, se execută numai această pedeapsă;
- d) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăși maximumul prevăzut de lege pentru aceasta.

În cazul săvârșirii după majorat a două sau mai multe infracțiuni concurente se aplică mai întâi regulile referitoare la concursul de infracțiuni, după care se aplică regulile privind contopirea cu măsura educativă.

§ 5. Cauzele de atenuare și de agravare la minori

Potrivit art. 128 C.pen., în cazul unor infracțiuni comise în timpul minorității, cauzele de atenuare și de agravare vor fi valorificate de către instanță în etapa alegerii măsurii educative, ele urmând a produce efecte între limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură educativă, odată alese.

Cu alte cuvinte, în lumina noii concepții asupra sancțiunilor aplicabile minorilor, am observat că în cazul acestora nu se mai pot aplica pedepse. În consecință, cauzele de atenuare și de agravare nu vor mai putea produce efectele clasice, pe care le produc în cazul pedepselor (scăderea sau majorarea limitelor de pedeapsă). La minori, cauzele de atenuare și de agravare vor fi luate în considerare de instanță pentru alegerea măsurii educative. Odată aleasă măsura, cauzele de atenuare sau agravare nu vor putea conduce la modificarea duratei prevăzute de lege pentru măsura educativă – efectul lor va fi cantonat duratei legale.

Exemplu: un minor comite o tentativă la o infracțiune de furt calificat. Legea prevede pentru infracțiunea comisă pedeapsa închisorii între 1 și 5 ani, astfel că instanța se va orienta spre o măsură educativă neprivativă de libertate, potrivit art. 114 C.pen. În final, instanța consideră că este necesară aplicarea măsurii consemnării la sfârșit de săptămână. Art. 119 C.pen. prevede că această măsură se poate dispune pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni. Cauzele de agravare sau de atenuare vor fi luate în calcul pentru stabilirea duratei, dar intervalul în care instanța va putea „individualiza” durata va fi cel prevăzut de lege, și anume, 4 – 12 săptămâni.

§ 6. Alte particularități ale regimului sancționator al minorilor

În materia *prescripției răspunderii penale* pentru infracțiunile comise de minori, art. 131 C.pen. păstrează regula consacrată de Codul penal din 1969, potrivit căreia termenele de prescripție a răspunderii penale se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori.

În schimb, nemaexistând pedepse aplicabile minorului, *în materia prescripției executării sancțiunilor apar reguli noi o dată cu intrarea în vigoare a Codului.*

Astfel, potrivit art. 132 C.pen., măsurile educative neprivative de libertate se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care au fost luate.

Măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate, dar nu mai puțin de 2 ani.

La fel ca și în vechea reglementare, condamnările pronunțate pentru infracțiuni comise în timpul minorității nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități (art. 133 C.pen.) și nu sunt avute în vedere pentru stabilirea stării de recidivă.

Capitolul XV

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

§ 1. Amnistia (art. 152 C.pen.)

1.1. Definiție

Este actul de clemență al Parlamentului României prin care, din considerente de politică penală, este înlăturată răspunderea penală, executarea pedepsei și celelalte consecințe ale condamnării pentru infracțiuni comise până la data apariției legii de amnistie.

Reglementarea dată amnistiei de Codul penal este similară cu reglementarea anterioară.

1.2. Clasificare

1.2.1 După aria de cuprindere, de întindere

1. *amnistie generală*: când privește orice infracțiune, indiferent de gravitate;
2. *amnistie specială*: când privește anumite infracțiuni, particularizate prin pedeapsă, natură, ori calitatea infractorilor.

1.2.2. După condițiile în care amnistia devine incidentă

1. *amnistia necondiționată (pură sau simplă)*: când incidența ei nu este subordonată îndeplinirii vreunei condiții speciale;
2. *amnistia condiționată*: când incidența acesteia este subordonată îndeplinirii anumitor condiții.

1.2.3. După momentul în care intervine

1. *amnistia antecondamnatorie*: când intervine după săvârșirea infracțiunii, dar înainte de rămânerea definitivă a unei hotărâri prin care persoana este trasă la răspundere penală pentru comiterea unei infracțiuni (hotărâre de renunțare la aplicarea pedepsei, de amânare a aplicării pedepsei sau de condamnare);
2. *amnistia postcondamnatorie*: când intervine după rămânerea definitivă a unei hotărâri prin care persoana a fost trasă la răspundere penală pentru comiterea unei infracțiuni (hotărâre de renunțare la aplicarea pedepsei, de amânare a aplicării pedepsei sau de condamnare).

1.3. Efectele amnistiei

1.3.1. Efectele amnistiei antecondamnatorii

Amnistia are ca efect înlăturarea răspunderii penale pentru fapta săvârșită. Astfel, dacă nu a fost declanșat procesul penal, acesta nu va mai fi pornit, iar dacă procesul a început deja, acesta va înceta în momentul aplicării actului de amnistie. Există o excepție în acest caz, atunci când procesul va continua la cererea inculpatului pentru ca acesta să-și poată dovedi nevinovăția (art. 18 C.proc.pen.). Dacă la finalizarea procesului inculpatul este găsit nevinovat, instanța va pronunța o soluție de achitare [art. 396 alin. (7) C.proc.pen.]. În cazul în care se constată vinovăția inculpatului, instanța nu va dispune renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei ori condamnarea acestuia, făcându-se aplicarea prevederilor actului de amnistie [art. 396 alin. (8) C.proc.pen.].

1.3.2. Efectele amnistiei postcondamnatorii

Amnistia postcondamnatorie intervine *după* rămânerea definitivă a unei hotărâri prin care persoana a fost trasă la răspundere penală pentru comiterea unei infracțiuni.

În cazul în care intervine după rămânerea definitivă a unei hotărâri prin care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei, amnistia va avea ca efect, spre exemplu, imposibilitatea invocării acelei hotărâri ca impediment în vederea dispunerii unei viitoare renunțări, potrivit art. 80 alin. (2) lit. b) C.pen.

În cazul în care intervine după rămânerea definitivă a unei hotărâri prin care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei și înainte de expirarea termenului de supraveghere, amnistia va avea ca efect înlăturarea obligațiilor și măsurilor de supraveghere pe care persoana era ținută să le respecte.

În măsura în care amnistia intervine după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare, ea are ca efect încetarea executării pedepsei (principale, accesorii sau complementare). Sau, dacă persoana se afla în termenul de supraveghere al suspendării executării pedepsei, ca efect al amnistiei vor fi înlăturate obligațiile și măsurile de supraveghere care i-au fost impuse persoanei; va înceta totodată și obligația prestării muncii în folosul comunității, precum și executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. Amnistia are ca efect și înlăturarea tuturor consecințelor care decurg din condamnare. De exemplu, respectiva condamnare nu se ia în considerare la stabilirea stării de recidivă și nu va constitui un impediment în vederea dispunerii renunțării la aplicarea pedepsei, a amânării aplicării pedepsei sau a suspendării sub supraveghere a executării pedepsei; tot așa, în unele legi speciale privind organizarea și reglementarea unor profesii se prevede că urmare a amnistiei nu va interveni excluderea din profesie ori se va putea decide menținerea în profesie (a se vedea, exemplificativ, art. 41 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale).

Efectele amnistiei postcondamnatorii se produc întotdeauna numai pentru viitor. Astfel, amenda plătită până în momentul intervenirii actului de amnistie nu se va restitui, iar condamnatul nu va primi despăgubiri pentru partea executată din pedeapsă sau pentru munca neremunerată prestată în folosul comunității; de asemenea, bunurile confiscate nu se vor restitui persoanei. Similar, persoanei nu îi va fi redat în mod automat gradul militar pierdut.

1.4. Limitele amnistiei

1.4.1. Limita temporală

Prevederile actului de amnistie se aplică infracțiunilor săvârșite până la data indicată în cuprinsul actului (care poate fi doar anterioară adoptării actului de clemență) sau, în lipsa unei asemenea precizări, până la data intrării în vigoare a legii de amnistie.

În legătură cu infracțiunile cu durată de consumare în timp, ale căror acte sunt săvârșite în parte înainte de intervenirea amnistiei și în parte după intervenirea acesteia, atât doctrina, cât și jurisprudența românească apreciază că amnistia poate produce efecte numai în măsura în care infracțiunea s-a epuizat anterior adoptării actului de amnistie sau datei prevăzute pentru aplicabilitatea acestuia (cu excepția infracțiunii progresive, unde pentru a stabili momentul săvârșirii prezintă importanță data când s-a consumat fapta).

1.4.2. Limita materială

Se referă la sfera infracțiunilor pentru care legea de amnistie poate fi aplicată. Această limită poate fi determinată în funcție de mai multe criterii:

- ◆ după natura infracțiunilor;
- ◆ după valoarea prejudiciului;
- ◆ după persoana sau vârsta condamnatului;
- ◆ după limita pedepsei.

1.4.3. Limita efectelor

Potrivit art. 152 alin. (2) C.pen., *amnistia nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate*. Cu titlu de excepție, amnistia *antecondamnatorie*, împiedicând pronunțarea unei hotărâri de condamnare, va împiedica dispunerea măsurii de siguranță a confiscării extinse.

Codul penal actual nu a mai reluat limitarea privind efectele amnistiei cu privire la măsurile educative, limitare prevăzută de art. 119 alin. (2) C.pen. 1969. Soluția este corectă, întrucât măsurile educative sunt sancțiuni principale, iar neaplicarea amnistiei în cazul lor ar conduce la crearea unei situații mai grele pentru minor decât pentru major. De altfel, marea majoritate a actelor de amnistie din trecut au prevăzut că amnistia se aplică și măsurilor educative, legiuitorul derogând de-a lungul timpului în mod constant de la prevederile art. 119 alin. (2) C.pen. 1969.

§ 2. Prescripția răspunderii penale (art. 153 - 156 C.pen.)

2.1. Noțiune

Are ca efect înlăturarea răspunderii penale pentru fapta săvârșită.

Prescripția răspunderii penale intervine în situația în care raportul juridic de drept penal nu a fost soluționat într-o anumită perioadă de timp. De aceea se consideră că, în dreptul penal, prescripția reprezintă o sancțiune la adresa pasivității organelor judiciare care au avut dreptul să-l tragă la răspundere pe infractor.

Efectul prescripției răspunderii penale este similar cu cel al amnistiei antecondamnatorii. Astfel, dacă nu a fost declanșat procesul penal, acesta nu va mai fi pornit, iar dacă procesul a început deja, acesta va înceta în momentul intervenirii prescripției. Și în acest caz există o excepție, atunci când procesul va continua la cererea inculpatului pentru ca acesta să-și poată dovedi nevinovăția (art. 18 C.proc.pen.). Dacă la finalizarea procesului, inculpatul este găsit nevinovat, instanța va pronunța o soluție de achitare [art. 396 alin. (7) C.proc.pen.]. În cazul în care se constată vinovăția inculpatului, instanța nu va dispune renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei ori condamnarea acestuia, ci se va dispune încetarea procesului penal ca urmare a intervenirii prescripției răspunderii penale [art. 396 alin. (8) C.proc.pen.].

La fel ca amnistia, prescripția răspunderii penale nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță ori asupra drepturilor persoanei vătămate. Excepția, analizată deja în cazul amnistiei, o constituie dispunerea măsurii de siguranță a confiscării extinse – aceasta necesită o hotărâre de condamnare, care nu poate fi pronunțată în ipoteza intervenirii prescripției răspunderii penale.

Prescripția nu înlătură, însă, răspunderea penală în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 153 alin. (2), (3) – infracțiuni *imprescriptibile*. Este vorba despre:

- a. infracțiunile de genocid, contra umanității și de război, indiferent de data la care au fost comise;
- b. infracțiunile prevăzute la art. 188 și 189 și infracțiunile intenționate urmate de moartea victimei;
Având în vedere prevederile art. 153 alin. (2) lit. b), observăm că *nu sunt imprescriptibile* infracțiunile prevăzute de art. 190 (uciderea la cererea victimei), art. 192 (uciderea din culpă), art. 191 (determinarea sau înlesnirea sinuciderii).

Ca infracțiuni intenționate urmate de moartea victimei, care cad sub incidența art. 153 alin. (2) lit. b), menționăm doar cu titlu de exemplu infracțiunile prevăzute de art. 195 (lovirile sau vătămrile cauzatoare de moarte), art. 205 alin. (4) (lipsirea de libertate care a avut ca urmare moartea victimei), art. 219 alin. (3) (agresiunea sexuală care a avut ca urmare moartea victimei), art. 201 alin. (3) (avortul care a avut ca urmare moartea victimei), art. 236 (tâlhăria care a avut ca urmare moartea victimei).

Se pune întrebarea însă în ce măsură imprescriptibilitatea răspunderii penale operează și în cazul infracțiunilor complexe care absorb infracțiunile de omor sau omor calificat; ne referim aici, spre exemplu, la infracțiunea de ultraj (art. 257 C.pen.) sau la atentatul care pune în pericol securitatea națională (art. 401 C.pen.). Deși prevederile art. 153 alin. (2) fac trimitere expresă doar la dispozițiile art. 188-189, soluția contrară ni se pare însă cea firească. O altă interpretare ar conduce la soluția absurdă ca o infracțiune de omor simplu să fie imprescriptibilă, în vreme ce uciderea intenționată a unei persoane, care ar atrage și lezarea unui alt obiect juridic, să fie considerată prescriptibilă.

Potrivit art. 153 alin. (3), prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul acestor infracțiuni [cele de la alin. (2) lit. b)] dacă nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a acestor dispoziții. Așadar, imprescriptibilitatea va fi incidentă și în cazul infracțiunilor săvârșite anterior intrării în vigoare a dispozițiilor care înlătură incidența instituției prescripției. Soluția – mai mult decât criticabilă în opinia noastră din perspectiva legii penale mai favorabile – a trecut însă de cenzura instanței de contencios constituțional, care a preferat să se concentreze pe importanța valorii sociale protejate prin normele de incriminare în discuție, pierzând însă din vedere natura juridică de drept substanțial a prescripției³.

c. infracțiunile de viol (art. 218 C.pen.) și act sexual cu un minor (art. 220 C.pen.). Noile infracțiuni „imprescriptibile” au fost introduse de dată recentă, urmare a modificărilor aduse Codului penal de Legea nr. 217/2020, fiind parte a „strategiei” legiuitorului de a preveni și combate săvârșirea unor astfel de infracțiuni.

În fine, în raport de toate categoriile mai sus prezentate, precizăm că imprescriptibilitatea operează atât în ipoteza formei tentate, cât și în ipoteza formei consumate a infracțiunilor prevăzute la alin. (2); de asemenea, nu contează calitatea subiectului pasiv ori dacă acestea au fost comise de un infractor major sau de un minor care răspunde penal.

2.2. Termene de prescripție

Termenele de prescripție se determină în funcție de natura și durata sancțiunii prevăzute de lege pentru fapta care se prescrie⁴:

- ◆ dacă este o pedeapsă cu detențiunea pe viață sau cu închisoarea mai mare de 20 de ani, termenul este de 15 ani;
- ◆ dacă este o pedeapsă cuprinsă între 10-20 ani, termenul este de 10 ani;
- ◆ dacă este o pedeapsă cuprinsă între 5-10 ani, termenul este de 8 ani;
- ◆ dacă este o pedeapsă cuprinsă între 1-5 ani, termenul este de 5 ani;
- ◆ dacă este o pedeapsă cu închisoarea până la un an sau amenda, termenul este de 3 ani.

Termenele reglementate de Codul actual sunt similare cu cele reglementate de Codul penal din 1969, cu o singură modificare, în sensul că pedepsele cuprinse între 15 și 20 de ani se prescriu în 10 ani și nu în 15 ani ca în reglementarea anterioară.

Termenul de prescripție începe să curgă de la data săvârșirii infracțiunii (când are loc acțiunea sau inacțiunea, respectiv când se epuizează infracțiunea în cazul infracțiunilor cu durată de executare).

De dată recentă, prin decizia nr. 5/2019 pronunțată în soluționarea unui recurs în interesul legii, Înalta Curte de Casație și Justiție a decis că: „*Prin data săvârșirii infracțiunii și, implicit, data de la care începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale în cazul infracțiunilor simple a*

³ A se vedea în acest sens Deciziile Curții Constituționale nr. 511/2013, nr. 341/2014, nr. 473/2018.

⁴ Pentru semnificația sintagmei „pedeapsă prevăzută de lege”, facem trimitere la prevederile art. 187 C.pen., precum și la distincțiile pe care le-am făcut mai pe larg cu ocazia analizării unor condiții în cadrul individualizării judiciare a executării pedepsei – vol. II, p. 462-463.

căror latură obiectivă implică producerea unei pagube ori realizarea unui folos necuvenit pe o perioadă de timp se înțelege momentul apariției primei pagube ori al obținerii primului folos necuvenit”. Din motivarea deciziei Curții rezultă că astfel de situații ar putea fi întâlnite, spre exemplu, în cazul infracțiunii de uzurpare a funcției (art. 300 din Codul penal), de folosire a funcției pentru favorizarea altei persoane (art. 301 din Codul penal) sau de abuz în serviciu (art. 297 din Codul penal) – în cazul acestor infracțiuni, în absența incriminării tentativei, tipicitatea faptei este realizată doar din momentul producerii uneia din urmările prevăzute de lege, astfel că anterior acestui moment nu se poate vorbi de răspundere penală și de prescrierea ei. Atragem însă atenția asupra faptului că RIL nr. 5/2019 nu este aplicabil în cazul tuturor infracțiunilor simple a căror latură obiectivă presupune producerea unei pagube/realizarea unui folos necuvenit pe o perioadă de timp; spre exemplu, în cazul infracțiunilor de înșelăciune (art. 244 C.pen.) sau de abuz în serviciu prevăzut de art. 13² din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție (a căror tentativă este incriminată), termenul de prescripție va începe să curgă de la data comiterii acțiunii sau inacțiunii.

Încercând să concluzionăm, data de la care începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale în cazul *infracțiunilor simple a căror latură obiectivă presupune producerea unei pagube/realizarea unui folos necuvenit pe o perioadă de timp* este: a) data consumării infracțiunii (data primei urmări tipice), în măsura în care tentativa infracțiunii respective nu este incriminată (RIL nr. 5/2019), respectiv b) data ultimului act de executare, în măsura în care acțiunea sau inacțiunea corespunde cel puțin unei tentative incriminate.

Codul actual introduce două noi prevederi în materia momentului de la care începe să curgă termenul de prescripție, în art. 154 alin. (3) și (4). Astfel:

► *în cazul infracțiunilor progresive*, termenul de prescripție a răspunderii penale începe să curgă de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitiv produs.

Regula se justifică prin aceea că în cazul infracțiunii progresive agravarea urmării are loc fără o nouă intervenție a autorului, astfel încât termenul de prescripție trebuie să curgă de la momentul încetării acțiunii sau inacțiunii.

► *cu excepția infracțiunilor prevăzute la art. 218 și 220 (infracțiuni imprescriptibile ulterior modificărilor recente), în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, al celor de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, precum și al infracțiunii de pornografie infantilă săvârșite față de un minor*, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care acesta a devenit major.

Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului. O asemenea prevedere era necesară deoarece de cele mai multe ori minorii victime ale acestor infracțiuni nu pot sesiza organele judiciare datorită presiunii psihice la care sunt supuși de către agresor.

În cazul unei infracțiuni comise în participație, termenul de prescripție a răspunderii penale curge, în mod firesc, pentru toți participanții de la data comiterii infracțiunii de către autor (cu distincțiile făcute anterior), fiind irelevant momentul comiterii actului de participație.

2.3. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale

Art. 155 C.pen.: cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză.

Noua reglementare a renunțat astfel la limitarea impusă de Codul penal din 1969, potrivit căreia doar actele care trebuiau comunicate învinutului sau inculpatului puteau întrerupe cursul prescripției. Fiind o sancțiune pentru pasivitatea organelor judiciare, prescripția nu își găsește locul atunci când nu a existat o asemenea pasivitate, iar organele judiciare au efectuat acte de procedură în cauză, indiferent de natura acestora.

Prin Decizia nr. 297/2018, Curtea Constituțională a sancționat însă textul de la art. 155 C.pen., considerând că soluția legislativă prin care îndeplinirea „oricărui act de procedură în cauză” întrerupe cursul prescripției este neconstituțională. În condițiile în care în practica judiciară au fost pronunțate soluții divergente ulterior acestei decizii, Înalta Curte de Casație și Justiție a fost sesizată în vederea pronunțării unor hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept legate de cauzele de întrerupere și de existența prescripției speciale. Atât sesizările privind pronunțarea unui HP, cât și a unui RIL în materie au fost însă respinse ca inadmisibile de către instanța supremă, aceasta preferând să nu mai „intre” pe terenul Curții Constituționale, motivând în sensul că prin astfel de sesizări se solicită în realitate stabilirea efectelor deciziilor instanței de contencios constituțional (a se vedea HP nr. 5/2019, respectiv RIL nr. 25/2019). După cum menționam și în opiniile transmise Înaltei Curți de Casație și Justiție la solicitarea acesteia, în ceea ce ne privește, considerăm că ulterior publicării Deciziei Curții Constituționale nr. 297/2018, cursul termenului prescripției răspunderii penale se va considera întrerupt *prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal.*

În fine, ca ultimă precizare legată de întreruperea cursului prescripției răspunderii penale, menționăm că potrivit art. 155 alin. (3), întreruperea cursului prescripției produce efecte față de toți participanții la infracțiune, chiar dacă actul de întrerupere privește numai pe unii dintre ei.

2.3. Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale

Potrivit art. 156 C.pen., cauzele de suspendare pot fi cauze de suspendare de drept sau de fapt.

Cauzele de suspendare de drept operează atunci când *potrivit legii*, există o cauză care împiedică punerea în mișcare sau continuarea acțiunii penale (de exemplu, în cazul infracțiunilor care intră sub incidența legii penale române în baza principiului realității, acțiunea penală se pune în mișcare numai cu autorizarea procurorului general; până când intervine această autorizare, cursul prescripției este suspendat). De asemenea, se consideră suspendat cursul prescripției și în caz de suspendare a procesului penal pe motivul existenței unei boli grave a suspectului sau inculpatului.

Constituie *cauze de suspendare de fapt* situațiile când împrejurări de fapt neprevăzute împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal, ca de exemplu, faptul că localitatea în care s-a comis infracțiunea e izolată din cauza unor calamități naturale.

Diferența dintre întreruperea și suspendarea prescripției constă în faptul că după întrerupere începe să curgă un nou termen de la început, în vreme ce în caz de suspendare, cursul termenului continuă după dispariția cauzei de suspendare, luându-se în calcul și perioada anterioară intervenirii suspendării.

2.4. Prescripția specială

Pentru a evita o prescripție perpetuă, legiuitorul a reglementat o prescripție specială care are ca efect înlăturarea răspunderii penale pentru fapta comisă indiferent de numărul întreruperilor, dacă termenul de prescripție a fost depășit cu încă o dată durată sa [art. 155 alin. (4) C.pen.].

După cum menționam anterior, publicarea Deciziei Curții Constituționale nr. 297/2018 a cauzat apariția unor opinii divergente cu privire la întreruperea prescripției răspunderii penale. Actualmente însă opinia majoritară este cea potrivit căreia s-a revenit la soluția promovată de Codul penal anterior (cea potrivit căreia cursul termenului prescripției răspunderii penale se va considera *întrerupt prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal*); prin urmare, instituția prescripției speciale, reglementată de art. 155 alin. (4), continuă să opereze *de lege lata*.

§ 3. Lipsa sau retragerea plângerii prealabile (art. 157 - 158 C.pen.)

3.1. Lipsa plângerii prealabile. Excepții

De regulă, acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu. Există totuși și excepții, când promovarea unor acțiuni este lăsată la latitudinea persoanei vătămate. Aceasta se face fie în considerarea pericolului social redus al infracțiunii, fie datorită faptului că desfășurarea procesului i-ar putea cauza prejudicii morale părții vătămate.

Atunci când legea prevede că acțiunea se pune în mișcare doar la plângerea prealabilă a părții vătămate, absența acestei plângeri înlătură răspunderea penală. Prin excepție, acțiunea penală se poate pune în mișcare și din oficiu atunci când persoana vătămată e lipsită de capacitate de exercițiu sau e o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă, sau e o persoană juridică ce este reprezentată de făptuitor.

Art. 157 C.pen. introduce o prevedere suplimentară în această materie. Potrivit textului, dacă persoana vătămată a decedat, sau în cazul persoanei juridice, aceasta a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu. Textul a fost introdus pentru a răspunde solicitărilor practicii judiciare, care a recurs adeseori la o analogie pentru a permite angajarea răspunderii inculpatului, mai ales în cazul infracțiunii de viol, atunci când victima a fost ucisă după consumarea faptei.

Potrivit art. 296 alin. (1) C.proc.pen., plângerea prealabilă trebuie să fie introdusă în termen de 3 luni din ziua în care persoana vătămată a aflat despre săvârșirea faptei. Când persoana vătămată este un minor sau un incapabil, termenul de 3 luni curge de la data când reprezentantul său legal a aflat despre săvârșirea faptei sau, dacă făptuitorul este reprezentantul legal al acestor persoane, de la data numirii unui nou reprezentant legal [art. 296 alin. (2)-(3) C.proc.pen.]. În legătură cu momentul de la care începe să curgă termenul, instanța supremă a avut relativ recent ocazia să detalieze acest aspect, prin raportare la infracțiunea de abandon de familie. Astfel, prin decizia HP nr. 2/2020 s-a arătat că:

„În cazul infracțiunii de abandon de familie prevăzute în art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, termenul de introducere a plângerii prealabile prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) din Codul de procedură penală - de 3 luni din ziua în care persoana vătămată sau reprezentantul său legal a aflat despre săvârșirea faptei - curge de la data la care persoana vătămată ori reprezentantul său legal a cunoscut săvârșirea faptei.

Termenul de 3 luni prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) din Codul de procedură penală poate să curgă din trei momente diferite, după cum urmează: a) din momentul consumării infracțiunii, dacă acest moment este identic cu cel al cunoașterii faptei; b) din momentul cunoașterii săvârșirii faptei, care se poate situa între momentul consumării faptei până la momentul epuizării și c) din momentul epuizării infracțiunii sau ulterior acestuia, odată cu cunoașterea săvârșirii faptei, caz în care nu trebuie să fi fost împlinit termenul de prescripție a răspunderii penale”.

În ceea ce privește persoanele abilitate să depună plângerea prealabilă, menționăm faptul că, potrivit art. 289 alin. (3) raportat la art. 295 alin. (3) C.proc.pen., plângerea prealabilă se poate face personal sau prin mandatar (mandatul trebuie să fie special). În cazul persoanei vătămate lipsite de capacitate de exercițiu, plângerea se face de către reprezentantul legal, iar în cazul celei cu capacitate de exercițiu restrânsă, plângerea se face cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege [art. 289 alin. (8) raportat la art. 295 alin. (3) C.proc.pen.]; după cum precizam anterior, în aceste ipoteze acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu.

3.2. Solidaritatea activă și pasivă

Introducerea plângerii prealabile e guvernată de principiul solidarității active și pasive.

Principiul *solidarității active* desemnează faptul că, atunci când prin aceeași faptă s-a adus vătămare mai multor persoane, va fi atrasă răspunderea penală a făptuitorului în raport de toate persoanele, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai de către una dintre acestea [art. 157 alin. (2) C.pen.].

Potrivit *principiului solidarității pasive*, atunci când fapta a fost comisă în participație, este suficientă introducerea plângerii prealabile de către victimă pentru unul singur dintre participanți pentru a se antrena răspunderea penală a tuturor participanților [art. 157 alin. (3) C.pen.].

3.3. Retragera plângerii

Are același efect ca și lipsa acesteia, adică înlătură răspunderea penală. Pentru aceasta trebuie îndeplinite mai multe condiții:

1. *retragerea plângerii trebuie făcută de persoana prevăzută de lege, adică de către persoana vătămată sau de reprezentantul legal ori contractual al acesteia (în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă, retragerea se face cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege);*
2. *retragerea trebuie să fie explicită, adică să constea într-o declarație în fața instanței prin care persoana vătămată arată că renunță la acțiunea penală (retragerea poate fi făcută personal sau prin persoane cu mandat special ori prin înscrisuri autentice);*
3. *retragerea plângerii să intervină înainte de rămânerea definitivă a hotărârii;*
4. *retragerea să fie necondiționată.*

Dacă aceste condiții sunt îndeplinite, retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală, iar efectele ei sunt irevocabile (persoana vătămată nu mai poate reveni asupra ei).

Spre deosebire de introducerea plângerii prealabile, potrivit reglementării actuale, în materia retragerii plângerii prealabile nu mai operează solidaritatea pasivă. Astfel, conform art. 158 alin. (2) C.pen., retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală a persoanei cu privire la care plângerea a fost retrasă. În consecință, după intrarea în vigoare a Codului penal, este posibilă retragerea plângerii prealabile și în privința unuia sau mai multor coînculpați, urmând să răspundă penal doar cei cu privire la care plângerea a fost menținută. Cu alte cuvinte, retragerea plângerii prealabile produce efecte *in personam*.

O altă noutate introdusă prin prevederile art. 158 C.pen. privește ipoteza infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, caz în care retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror. Soluția este firească, dat fiind că procurorul este cel care a exercitat acțiunea penală.

În cazul retragerii plângerii prealabile, inculpatul poate cere continuarea procesului pentru a-și dovedi nevinovăția, la fel ca în cazul amnistiei antecondamnatorii (art. 18 C.proc.pen.). Pentru soluțiile posibile în această situație, facem trimitere la cele precizate cu ocazia analizării amnistiei, respectiv a prescripției răspunderii penale.

Sub aspectul efectelor, după cum menționam deja, atât lipsa plângerii prealabile, cât și retragerea ei înlătură răspunderea penală. Ele nu produc însă efecte în privința drepturilor persoanei vătămate, respectiv a măsurilor de siguranță (cu excepția măsurii confiscării extinse, care nu poate fi dispusă nici în ipoteza lipsei sau a retragerii plângerii prealabile, fiind consecutivă pronunțării unei hotărâri de condamnare).

§ 4. Împăcarea (art. 159 C.pen.)

4.1. Definiție

Este un *act bilateral prin care inculpatul și persoana vătămată consimt să pună capăt procesului, înlăturând răspunderea penală și stingând acțiunea civilă*.

Împăcarea produce efecte *in personam*, operând doar între părțile care s-au împăcat [art. 159 alin. (3) C.pen.].

Principala modificare față de prevederile Codului penal din 1969 privește restrângerea domeniului de incidență a împăcării.

Dacă în vechea reglementare, împăcarea putea opera atât în cazul faptelor urmărite la plângere prealabilă, cât și în al celor urmărite din oficiu, potrivit art. 159 C.pen., împăcarea poate interveni numai în cazul în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, dacă legea o prevede în mod expres.

În plus, pentru a produce efecte, *împăcarea trebuie să intervină până la citirea actului de sesizare a instanței.*

4.2. Condiții

Pentru a produce efecte, împăcarea trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

1. *să fie vorba despre o acțiune penală pusă în mișcare din oficiu;*

De regulă, este vorba despre infracțiuni care se urmăresc din oficiu, dar este posibilă împăcarea și în cazul infracțiunilor care se urmăresc la plângere prealabilă în măsura în care în concret acțiunea penală s-a pus în mișcare din oficiu (de pildă, pentru că victima era o persoană lipsită de capacitate de exercițiu), iar textul de lege prevede că împăcarea înlătură răspunderea penală.

O astfel de ipoteză de suprapunere a celor două instituții se regăsește în art. 231 – în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 228 și 230, săvârșite între membrii de familie, de către un minor în paguba tutorelui ori de către cel care locuiește împreună cu persoana vătămată sau este găzduit de aceasta, atât lipsa ori retragerea plângerii prealabile, cât și împăcarea părților ar putea înlătura răspunderea penală. În această ipoteză, împăcarea ar putea opera doar dacă acțiunea penală s-a pus în mișcare din oficiu (de pildă, pentru că victima era o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă)⁵.

2. *legea să prevadă expres că împăcarea înlătură răspunderea penală în cazul respectivei infracțiuni;*

3. *împăcarea să intervină până la citirea actului de sesizare;*

4. *împăcarea să se facă de către persoanele abilitate în acest sens;*

De regulă, împăcarea intervine între inculpat și persoana vătămată. Totuși, în cazul persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face de către reprezentanții lor legali, iar în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă, împăcarea se face personal, cu încuviințarea ocrotitorului legal. În cazul persoanei juridice, împăcarea se realizează de reprezentantul său legal sau convențional ori de către persoana desemnată în locul acestuia.

5. *împăcarea trebuie să fie expresă, realizată personal, în fața instanței sau prin persoane cu mandat special, ori prin înscrisuri autentice;*

În acest sens facem trimitere la decizia RIL nr. XXVII din 18/09/2006, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție sub imperiul Codului penal anterior, dar care continuă să producă efecte: „Încetarea procesului penal în cazul infracțiunilor pentru care împăcarea părților înlătură răspunderea penală poate fi dispusă de instanță numai atunci când aceasta constată nemijlocit acordul de voință al inculpatului și al persoanei vătămate de a se împăca total, necondiționat și definitiv, exprimat în ședința de judecată de aceste părți, personal sau prin persoane cu mandat special, ori prin înscrisuri autentice”.

⁵ În acest sens s-a pronunțat și Înalta Curte de Casație și Justiție într-o ipoteză similară, prin RIL nr. 11/2019 din 08/04/2019: „În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 193 raportat la art. 199 alin. (1) din Codul penal, stabilește că: *pentru infracțiunea de lovire sau alte violențe săvârșită asupra unui membru de familie, prevăzută de art. 193 raportat la art. 199 alin. (1) din Codul penal, atunci când acțiunea penală a fost pusă în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, încetarea procesului penal poate fi dispusă numai ca efect al retragerii plângerii prealabile, și nu ca efect al împăcării*”.

Precizăm că în prezent, în urma modificării aduse de Legea nr. 233/2020 [care a înlăturat teza a II-a a art. 199 alin. (2)], RIL-ul și-a pierdut aplicabilitatea. Considerentele hotărârii sunt însă de reținut, acestea reflectând poziția Înaltei Curți de Casație și Justiție cu privire la modul în care ar trebui soluționate astfel de suprapuneri dintre instituția retragerii plângerii prealabile și cea a împăcării.

6. *împăcarea trebuie să fie totală (să aibă în vedere atât latura penală, cât și latura civilă a procesului) și necondiționată.*

La fel ca retragerea plângerii prealabile, împăcarea este definitivă (odată intervenită, ea nu mai poate fi revocată).

Sub aspectul efectelor, spre deosebire de retragerea plângerii prealabile, împăcarea nu înlătură doar răspunderea penală, ci, conform art. 159 alin. (2) C.pen., *stinge și acțiunea civilă*. Nici împăcarea nu produce însă efecte asupra măsurilor de siguranță (aceasta, desigur, cu excepția deja bine cunoscută a confiscării extinse, care nu poate fi dispusă în lipsa unei hotărâri de condamnare).

Potrivit art. 159 alin. (3) C.pen., împăcarea produce efecte *in personam*, operând doar între părțile care s-au împăcat. Regula este reluată și particularizată în cadrul art. 159 alin. (5), potrivit căruia „împăcarea intervenită între persoana juridică ce a săvârșit infracțiunea și persoana vătămată nu produce efecte față de persoanele fizice care au participat la comiterea aceleiași fapte”.

Dacă părțile s-au împăcat, ținând cont de faptul că este vorba de un act bilateral, inculpatul nu mai poate cere continuarea procesului pentru a-și dovedi nevinovăția.

Și în cazul împăcării a fost reglementată instituția însușirii actului părților de către procuror, însă într-o singură ipoteză: potrivit art. 159 alin. (6), în cazul în care infracțiunea este săvârșită de reprezentantul persoanei juridice vătămate, împăcarea produce efecte numai dacă este însușită de procuror.

Capitolul XVI

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI

§ 1. Grațierea (art. 160 C.pen.)

1.1. Definiție și clasificare

Este un act de clemență adoptat de către Parlament, pe cale de lege, sau de către șeful statului, prin decret, care are ca efect înlăturarea executării, în tot sau în parte, a unei pedepse sau a unei măsuri educative privative de libertate ori înlocuirea pedepsei cu o specie de pedeapsă mai ușoară.

a) *După destinatarii ei*, Legea nr. 546/2002 privind grațierea și procedura acordării grațierii distinge între:

- *grațiere colectivă*: care vizează un număr nedeterminat de persoane, pentru condamnări determinate prin quantumul pedepselor sau prin infracțiunile pentru care au fost pronunțate; se acordă prin lege organică;
- *grațiere individuală*: care vizează una sau mai multe persoane, nominalizate expres în decretul de grațiere; se acordă prin decret al Președintelui.

b) *În funcție de întinderea efectelor* se poate distinge între:

- *grațiere totală*: când se înlătură în întregime executarea pedepsei;
- *grațiere parțială*: când produce efecte doar asupra unei părți din pedeapsă.

c) *După modul în care se produc efectele grațierii* există:

- *grațiere necondiționată*: efectele sale se produc definitiv și irevocabil de la data aplicării actului de grațiere;
- *grațiere condiționată*: efectele definitive se vor produce doar la expirarea unui termen de încercare stabilit prin actul de grațiere. Deși Codul penal nu o menționează în mod expres, grațierea condiționată este reglementată de Legea nr. 546/2002. Efectele definitive ale acesteia, respectiv considerarea ca executată a pedepsei ori a unei părți din pedeapsă, se produc la expirarea termenului de încercare. Acest termen este stabilit prin fiecare lege în parte, dar, de regulă, el este de 3 ani.

1.2. Efectele grațierii

Indiferent de forma grațierii, se vor produce aceleași efecte. Acestea pot fi: considerarea ca executată a pedepsei în întregul său, considerarea ca executată a unei părți din pedeapsă sau comutarea pedepsei într-o specie mai ușoară (comutarea detențiunii pe viață în pedeapsa cu închisoarea, sau comutarea acesteia din urmă în pedeapsa cu amenda).

Dacă este vorba de o grațiere necondiționată, aceste efecte se produc de la momentul aplicării grațierii. Dacă intervine o grațiere condiționată, efectele definitive se produc la momentul expirării termenului de încercare.

Caracteristic grațierii condiționate este și faptul că în cazul acesteia poate interveni revocarea ei. Aceasta intervine atunci când condamnatul săvârșește o nouă infracțiune (uneori legiuitorul prevede că orice infracțiune poate atrage revocarea, alteleori limitează acest efect doar la infracțiunile intenționate) în termenul de încercare. În caz de revocare a grațierii condiționate se aplică cumulumul aritmetic, pedeapsa grațiată adăugându-se la pedeapsa aplicată pentru infracțiunea care a atras revocarea grațierii.

Condamnările în privința cărora a intervenit grațierea pot fi luate în calcul la stabilirea stării de recidivă.

În cazul grațierii colective, conform art. 14 alin. (1) din Legea nr. 546/2002, în situația pluralității de infracțiuni pentru care s-au aplicat pedepse ce au fost contopite, obiectul grațierii colective îl constituie pedepsele aplicate pentru fiecare dintre infracțiuni, și nu pedeapsa rezultantă. În cazul grațierii individuale, însă, efectele acesteia se produc cu privire la pedeapsa rezultantă⁶.

1.3. Limitele grațierii

1.3.1. Limita temporală

La fel ca amnistia, grațierea operează retroactiv cu privire la fapte săvârșite anterior adoptării actului de grațiere. În schimb, spre deosebire de amnistie, chiar dacă intervine anterior condamnării (*grațiere antecondamnatorie*), grațierea va produce efecte doar după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. În caz de grațiere intervenită înainte de condamnare este obligatorie continuarea procesului penal până la finalizarea acestuia și abia apoi se va face aplicarea actului de grațiere.

Este important de precizat că doar grațierea acordată pe bază de lege de către Parlament poate interveni anterior judecării definitive. Grațierea acordată de șeful statului prin decret prezidențial intervine întotdeauna după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

1.3.2. Limita materială

Se referă la sfera infracțiunilor la care se aplică grațierea. Această limitare este stabilită în fiecare caz în parte prin legea de grațiere.

1.3.3. Limite care privesc efectele

Grațierea nu produce efecte asupra pedepselor complementare, afară de cazul când prin actul de grațiere se dispune altfel.

Spre deosebire de art. 120 C.pen. din 1969, care prevedea că grațierea nu are efecte asupra măsurilor educative, art. 160 alin. (2) C.pen. prevede că grațierea nu are efecte asupra măsurilor educative neprivative de libertate, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere.

Noua reglementare restrânge astfel limitarea, punând-o în acord cu practica legislativă din trecut, care a cunoscut numeroase acte de grațiere a căror aplicabilitate a fost extinsă și în cazul măsurilor educative, mai ales al celor privative de libertate.

Spre deosebire de Codul penal din 1969, noua reglementare prevede că grațierea nu are efecte asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere [art. 160 alin. (4) C.pen.]. Se instituie astfel o limitare suplimentară, criticabilă după părerea noastră, în condițiile în care suspendarea sub supraveghere implică numeroase obligații în sarcina condamnatului, inclusiv prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității. De aceea, ar fi de dorit ca actele de grațiere colectivă să depășească această limită.

De asemenea, grațierea nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

⁶ A se vedea, în același sens, și Decizia nr. X/2005 a instanței supreme pronunțată în recurs în interesul legii, prin care s-a stabilit că „1. În caz de concurs de infracțiuni, dintre care pentru unele s-au stabilit pedepse ce intră sub incidența grațierii, dispozițiile referitoare la contopire se aplică numai cu privire la pedepsele executabile ce nu au făcut obiectul grațierii sau care au fost grațiate parțial. 2. Grațierea individuală, în cazul concursului de infracțiuni, vizează numai pedeapsa rezultantă”.

1.3.4. Limite specifice grațierii individuale

Legea nr. 546/2002 prevede unele limite suplimentare în cazul grațierii individuale.

Astfel, potrivit art. 9 din Lege, grațierea individuală în cazul persoanei fizice se poate acorda doar pentru pedepse sau măsuri educative privative de libertate. În plus față de *toate celelalte limitări ce funcționează în cazul grațierii colective*, același art. 9 din Lege prevede că nu pot fi grațiate *pedepsele deja executate, pedepsele a căror executare nu a început din cauza sustragerii condamnatului de la executare, condamnările cu suspendarea executării pedepsei, pedepsele complementare și cele accesorii aplicate persoanei fizice (în cazul persoanei juridice pot fi grațiate atât pedeapsa principală, cât și cele complementare prevăzute de art. 139, 140 C.pen.)*. De asemenea, grațierea individuală nu poate fi condiționată (art. 17 din Lege), iar decretul de grațiere prin care se acordă nu poate fi revocat (art. 3 alin. (2) din Lege).

§ 2. Prescripția executării pedepsei (art. 161-164 C.pen.)

2.1. Efecte. Termene

Are ca efect considerarea ca executată a pedepsei principale după trecerea unui interval de timp prevăzut de lege. Similar prescripției răspunderii penale, însă, există o serie de infracțiuni în cazul cărora prescripția nu înlătură executarea pedepsei principale (art. 161 alin. (2), (3) C.pen. – pedepse aplicate pentru *unele* din infracțiunile imprescriptibile⁷).

Deoarece prescripția executării are ca efect doar considerarea ca executată a pedepsei principale, toate celelalte instituții vor continua să își producă efectele, întocmai ca în cazul în care pedeapsa ar fi fost executată în integralitatea ei, conform dreptului comun. De exemplu, sub rezerva întrunirii condițiilor prevăzute de lege, o pedeapsă stinsă ca efect al prescripției executării se va lua în considerare la stabilirea stării de recidivă.

Pedepsele complementare aplicate persoanei fizice și măsurile de siguranță nu se prescriu.

Termenele de prescripție, în acest caz, se determină în funcție de natura pedepsei a cărei executare se prescrie, ținându-se cont de pedeapsa concret stabilită de instanță, precum și de cauzele ulterioare de modificare a acesteia (contopire în urma reținerii unei anumite pluralități de infracțiuni, grațiere, executare efectivă, etc.). Astfel:

- ◆ dacă pedeapsa care urmează a fi executată este o pedeapsă cu detențiunea pe viață sau cu închisoarea mai mare de 15 ani, termenul este de 20 de ani;
- ◆ dacă pedeapsa care urmează a fi executată este o pedeapsă cu închisoarea de până la 15 ani, termenul va fi format dintr-o perioadă fixă de 5 ani la care se adaugă durata pedepsei de executat, fără ca termenul să depășească 15 ani;
- ◆ dacă pedeapsa care urmează a fi executată este o pedeapsă cu amenda, termenul va fi de 3 ani.

Termenul de prescripție a executării pedepsei curge de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Noua reglementare păstrează așadar termenele de prescripție reglementate de Codul penal din 1969, aducând doar o serie de precizări privind momentul de la care aceste termene încep să curgă.

Astfel, potrivit art. 162 C.pen., în cazul revocării sau anulării amânării aplicării pedepsei, suspendării executării pedepsei sub supraveghere ori liberării condiționate, termenul de prescripție începe să curgă de la data când hotărârea de revocare sau anulare a rămas definitivă.

⁷ Precizările făcute în cadrul imprescriptibilității răspunderii penale sunt valabile *mutatis mutandis* și în cazul imprescriptibilității executării pedepsei, cu precizarea că în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 218 și art. 220 C.pen. (imprescriptibile sub aspectul răspunderii penale) poate interveni prescripția executării pedepsei principale.

În cazul revocării liberării condiționate, pentru nerespectarea măsurilor de supraveghere și a obligațiilor, termenul de prescripție începe să curgă de la data când hotărârea de revocare a rămas definitivă și se calculează în raport cu restul de pedeapsă neexecutat.

În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, termenul de prescripție curge de la data când hotărârea de înlocuire a rămas definitivă și se calculează în raport cu durata pedepsei închisorii.

După cum se observă, textul nu face nicio referire la situația particulară a anulării renunțării la aplicarea unei pedepse. În opinia noastră, suntem în prezența unei necorelări legislative. Astfel, în varianta inițială a Codului, nu exista posibilitatea anulării renunțării, ipoteză ce a fost introdusă doar prin Legea nr. 187/2012. Or, textele de la prescripție au rămas în forma inițială, nefiind supuse vreunei modificări prin Legea nr. 187/2012.

Pe perioada termenului de prescripție a executării pedepsei operează pedepsele accesorii, iar după expirarea acestui termen operează pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi.

2.2. *Întreruperea termenului prescripției*

Legiuitorul a reglementat în art. 163 C.pen. patru cauze de întrerupere:

- începerea executării pedepsei;
- sustragerea de la executare, după începerea executării pedepsei;
- săvârșirea unei noi infracțiuni;
- înlocuirea obligației de plată a amenzii cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității.

Această din urmă cauză de întrerupere este nou introdusă prin prevederile art. 163, ea neexistând în reglementarea din Codul penal din 1969.

După fiecare întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție. Spre deosebire de prescripția răspunderii penale, în cazul prescripției executării pedepsei nu există instituția prescripției speciale.

2.3. *Suspendarea termenului prescripției*

Intervine atunci când există o dispoziție legală ce împiedică, potrivit Codului de procedură penală, punerea în executare sau continuarea executării pedepsei. Informativ, arătăm că este vorba de cazurile în care instanța dispune amânarea sau întreruperea executării pedepsei și cazurile în care instanța dispune suspendarea executării pedepsei până la soluționarea recursului în casație, a revizuirii, contestației în anulare, respectiv a rejudecării în cazul condamnărilor pronunțate în lipsă.

Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare, termenul său prelungindu-se cu durata de timp a suspendării.

Capitolul XVII

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE CONDAMNĂRII.

REABILITAREA

§ 1. Definiție, efecte și modalități

Reabilitarea face să înceteze decăderile și interdicțiile, precum și incapacitățile care rezultă din condamnare, fiind posibilă pentru orice infracțiune, indiferent de gravitate, dacă hotărârea de condamnare a fost dispusă în România sau a fost pronunțată în străinătate și recunoscută conform Legii 302/2004 (privind cooperarea judiciară internațională în materie penală).

Reabilitarea are ca scop reintegrarea în societate a celui condamnat, însă nu are ca urmare, obligația de reintegrare în funcția din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut. Totodată, ea nu are efecte asupra măsurilor de siguranță.

O altă limitare particulară a efectelor reabilitării a fost adusă de instanța supremă în materia infracțiunii de omor calificat. Astfel, prin HP nr. 17/2018 s-a arătat că „(...) în interpretarea art. 189 alin. (1) lit. e) din Codul penal și a art. 169 alin. (1) din Codul penal, în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni de omor sau tentative la infracțiunea de omor, reabilitarea ori împlinirea termenului de reabilitare cu privire la persoana condamnată definitiv care a comis anterior o infracțiune de omor sau o tentativă la infracțiunea de omor nu împiedică reținerea elementului circumstanțial agravant prevăzut în art. 189 alin. (1) lit. e) din Codul penal”.

Legiuitorul reglementează două feluri de reabilitare: *de drept* și *judecătorească*. Cele două nu diferă sub aspectul efectelor, ci doar din perspectiva condițiilor în care pot interveni.

§ 2. Reabilitarea de drept

Aceasta intervine în cazul *persoanei fizice* dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

1. persoana cu privire la care intervine reabilitarea a fost condamnată la pedeapsa închisorii de cel mult 2 ani, la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere sau la pedeapsa amenzii.

2. condamnatul nu a săvârșit o altă infracțiune în termen de 3 ani de la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei. Condamnatul poate beneficia de reabilitarea de drept și pentru condamnări succesive în măsura în care niciuna dintre infracțiuni nu a fost săvârșită în termenul de reabilitare pentru condamnarea precedentă.

Codul penal actual extinde domeniul de incidență al reabilitării de drept, aceasta vizând, în cazul condamnărilor cu executare efectivă, pedepse de până la 2 ani, spre deosebire de reglementarea anterioară, care limita incidența reabilitării de drept la pedepsele de cel mult un an (art.134 C.pen. din 1969).

Reabilitarea de drept intervine prin simpla împlinire a termenului, nefiind necesar ca ea să fie pronunțată de către instanță. Condamnatul poate, eventual, solicita instanței să constate intervenirea reabilitării și să dispună radierea condamnărilor din cazierul judiciar, în măsura în care acest lucru nu s-a făcut din oficiu.

§ 3. Reabilitarea judecătorească

Este acordată de către instanță dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege:

1. s-a împlinit termenul de reabilitare prevăzut de art. 166 C.pen. Acesta se calculează în raport de durata pedepsei executate sau considerate ca executată:

- 4 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani, dar care nu depășește 5 ani;
- 5 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;
- 7 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani sau în cazul pedepsei detențiunii pe viață, comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii;
- 10 ani, în cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață considerată executată ca urmare a grațierii, a împlinirii termenului de prescripție a executării pedepsei sau a liberării condiționate.

Se poate constata că actuala reglementare reduce semnificativ termenele de reabilitare judecătorească. Într-adevăr, vechea reglementare (art. 135 C.pen. 1969) prevedea că termenele de 4, 5, respectiv 7 ani se adaugă la jumătate din durata pedepsei executate.

Termenul de reabilitare curge de la data când pedeapsa a fost executată sau considerată ca executată. Dacă pedeapsa s-a executat integral în regim de detenție, termenul de reabilitare curge de la data punerii în libertate a condamnatului.

În caz de suspendare sub supraveghere a executării pedepsei, termenul curge de la data împlinirii termenului de supraveghere. Atunci când condamnatul a fost liberat condiționat, termenul de reabilitare curge de la împlinirea duratei pedepsei, adică de la expirarea termenului de supraveghere al liberării condiționate. În cazul renunțării la aplicarea pedepsei sau al amânării aplicării pedepsei, reabilitarea nu poate interveni, fiind lipsită de obiect (reabilitarea intervine doar în cazul hotărârilor de condamnare).

În cazul în care a intervenit grațierea totală, termenul curge de la data aplicării actului de grațiere (această dată poate fi data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare - atunci când legea de grațiere a intervenit în cursul procesului, respectiv data intrării în vigoare a actului de grațiere - atunci când aceasta a intervenit după rămânerea definitivă a hotărârii). În caz de grațiere condiționată, termenul de reabilitare curge tot de la data aplicării grațierii și nu de la data împlinirii termenului de încercare.

Când a intervenit prescripția executării pedepsei, termenul de reabilitare curge de la data împlinirii termenului de prescripție.

În caz de condamnări succesive, termenul de reabilitare se calculează în raport de pedeapsa cea mai grea și curge de la data executării sau considerării ca executată a ultimei pedepse (art. 167 alin. (5) C.pen. – soluția vechiului **RIL nr. 3/2009** din 19/01/2009: „Stabilesc că termenul de reabilitare judecătorească se socotește în raport de pedeapsa cea mai grea ce intră în componența pedepsei rezultante ca urmare a cumulului juridic sau aritmetic.”).

Atât în cazul reabilitării de drept, cât și în cazul celei judecătorești, pentru ca termenul de reabilitare să fie socotit împlinit este necesar ca persoana să nu fi săvârșit o altă infracțiune în termenul de reabilitare (cu privire la semnificația noțiunii de „comitere a unei infracțiuni în termenul de reabilitare”, a se vedea precizările făcute în materia recidivei postexecutorii – vol. II, pag. 171, parag. 784).

2. persoana condamnată să fi achitat integral cheltuielile de judecată și să își fi îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când aceasta dovedește că nu a avut posibilitatea să le îndeplinească sau când partea civilă a renunțat la despăgubiri.

S-a considerat în practica judiciară că această condiție nu e îndeplinită atunci când plata despăgubirilor nu mai poate fi cerută de către partea civilă datorită intervenirii prescripției civile.

S-a renunțat la două dintre condițiile prevăzute anterior de art. 137 C.pen. din 1969 – buna conduită a inculpatului și asigurarea existenței prin mijloace oneste. Cele două condiții nu se legau nemijlocit de elemente relevante pentru înlăturarea decăderilor, interdicțiilor sau incapacităților decurgând dintr-o hotărâre penală, iar prima dintre acestea prezenta un conținut extrem de larg și imprecis.

Potrivit art. 170 C.pen., în caz de respingere a cererii de reabilitare, se poate face o altă cerere după un an, termen care se socotește de la data respingerii prin hotărâre definitivă a precedentei cereri.

Dacă respingerea cererii de reabilitare a fost determinată de neîndeplinirea unor condiții de formă, o nouă cerere poate fi introdusă potrivit dispozițiilor Codului de procedură penală.

În fine, conform art. 171 C.pen., există și posibilitatea pentru instanță de a anula reabilitarea. Anularea este posibilă doar în ipoteza reabilitării judecătorești și va interveni atunci când după acordarea ei s-a descoperit că cel reabilitat mai săvârșise o infracțiune care, dacă ar fi fost cunoscută, ducea la respingerea cererii de reabilitare.